

УДК 378:614.253

Іванна Гуменна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ТА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Підвищення ефективності фахової підготовки майбутніх лікарів є однією з актуальних проблем у навчальному процесі вищої школи. Поряд із цим підготовка до професійної діяльності та професійної комунікації є взаємозалежною, оскільки професійні та комунікативні знання стали певним орієнтиром сучасного ринку праці. Підготовка студентів до професійної комунікації залежить від педагогічних умов, які, у свою чергу, забезпечують реалізацію всіх її компонентів.

Визначенням поняття «педагогічні умови» займалися чимало науковців. Цей феномен розглядається науковцями як сукупність методів, форм, можливостей здійснення процесу навчання, що забезпечує досягнення поставлених цілей [6], як особливості організації навчально-виховного процесу, що детермінують результати виховання, освіти та розвитку особистості [1], як сукупність різнопланових соціально-педагогічних і дидактичних чинників, процесів, обставин, необхідних і достатніх для виникнення та раціонального стійкого функціонування або зміни певної педагогічної системи [2].

У світлі нашого дослідження під педагогічними умовами розуміємо спеціально створені ситуації, за яких здійснюється ефективна підготовка студентів до комунікативної діяльності.

До таких педагогічних умов відносимо:

- сприяння розвитку в майбутніх лікарів комунікативних умінь і навичок шляхом створення мотиваційно-комунікативного середовища;
- вдосконалення комунікативної компетентності студентів у процесі підготовки майбутніх лікарів до професійної комунікації;
- міждисциплінарна інтеграція теоретичної та практичної підготовки студентів до професійної комунікації;
- актуалізація досвіду професійної комунікації майбутніх лікарів під час проходження лікувальної практики.

Отже, розглянемо детальніше кожен визначену педагогічну умову. Мотиваційна сфера особистості є динамічним процесом, що підтримує і контролює її поведінку. Вирішальне значення для професійної діяльності має не мотивований фахівець, а те, наскільки він вмотиво-

ваний [6, с. 775]. Л. Орбан-Лембрик найважливішим компонентом мотиваційної сфери вважає потреби, зокрема досягнення успіху, відчуття соціальної значущості своєї діяльності, самоствердження через обрану діяльність, розвиток особистості [3, с. 172-173]. Також мотиваційна сфера особистості пояснюється як «сукупність спонукань, які набувають характеру мотивів дій, вчинків і форм діяльності» [6].

Значний інтерес до вивчення мотиваційної сфери особистості виникає не лише у вітчизняних, але й у зарубіжних дослідників. Аналіз іноземних літературних джерел показує, що проблема створення мотиваційного комунікативного середовища для майбутніх лікарів є актуальною та не достатньо дослідженою [8; 9]. У науковій праці, присвяченій освітнім і практичним перспективам професійної комунікації лікарів, польська дослідниця А. Влощак-Шубзда наголошує на тому, що створення викладачем мотиваційного середовища впливає на бажання студентів удосконалювати комунікативну підготовку, інтерес до реального використання професійної комунікації, потребу в реалізації комунікативних умінь і навичок. Кваліфікована комунікація в медичній практиці потребує від студентів вийти за рамки поверхневого вивчення комунікативної техніки і поведінки [10, с. 190]. В. Джексон вважає, що для розвитку мотивації необхідними є навчання на основі досвіду, тобто набуття студентами практичних знань шляхом спостереження за роботою кваліфікованих лікарів, розвиток у студентів нових поглядів, переконань та ідей [9, с. 775].

Одним із методів стимулювання й мотивації майбутніх лікарів у навчанні професійної комунікації є рольова гра, що застосовується з метою максимального наближення студентів до їх подальшої професійної діяльності та у клінічній практиці реалізовується таким чином: хтось зі студентів виконує роль пацієнта, інший – лікаря. Завдання викладача полягає в організації комунікативних ситуацій (огляд, розпитування, повідомлення діагнозу, призначення лікування пацієнта тощо) для того, щоб кожен студент мав змогу реалізувати власні комунікативні вміння у змодельованій ситуації. Міжособистісна комунікація відбувається з урахуванням усіх можливих медичних, культурних і поведінкових контекстів. Рольова гра використовується викладачем, щоб розвивати міжособистісну взаємодію студентів, унаслідок чого у них формуються навички спонтанного мовлення [2].

Мотивація студентів медичних ВНЗ є проблемою, з якою стикається більшість викладачів. Якщо у студентів присутня мотивація, то полегшується процес навчання і виникає бажання до комунікативної

взаємодії. Тому організація індивідуальних форм спілкування у навчальному процесі між викладачем і студентом підтримує високий рівень мотивації, а побудова процесу навчання на принципах суперництва, реалізації комунікативних умінь та навичок на практиці впливає на усвідомлення студентами значущості професійної комунікації для подальшої професійної діяльності.

Існують також певні способи й ідеї створення мотиваційної сфери у стимулюванні студентів до розвитку і вдосконалення їх комунікативних умінь і навичок:

- заохочення (студенти будуть у захваті від навчання, якщо відчують, що їхня праця визнається і цінується, тому перед викладачем постає завдання забезпечити відкрите спілкування і вільне мислення студентів для виявлення їх існуючих комунікативних умінь і навичок);
- похвала (позитивне підкріплення роботи студентів);
- стимул (установка й очікування на результат мотивує студентів бути успішними, а диференційоване навчання задовольняє потреби студентів, регулюючи відповідну роботу групи на відповідних рівнях);
- реалізація (закріплення набутих комунікативних умінь і навичок на практиці показує важливість даного навчання) [9].

Наступна педагогічна умова – вдосконалення комунікативної компетентності студентів у процесі підготовки майбутніх лікарів до професійної комунікації – зумовлена необхідністю взаємозв'язку отриманих студентами знань із практичним використанням комунікативних умінь і навичок. Її реалізація можлива завдяки розширенню знань студентів стосовно професійної комунікації у проблемних ситуаціях із пацієнтами; навчанню на основі досвіду (отриманню комунікативних знань через спостереження за викладачем у практичній діяльності з пацієнтами); розвиток нових поглядів і переконань; взаємонавчання і творчий розвиток студентів (коучинг, наставництво тощо).

Основним джерелом набуття комунікативної компетентності є знання, досвід й уміння спілкуватись як у професійній сфері, так і в повсякденних ситуаціях. До такого комплексу комунікативних знань і вмінь відносять:

- високий рівень мовленнєвого розвитку, який дозволяє людині у процесі спілкування вільно передавати і сприймати інформацію;
- розуміння невербальних засобів комунікації;
- вміння налагоджувати контакт із людьми, враховуючи їхні гендерні, вікові, соціально-культурні, статусні характеристики;

- вміння поводитись адекватно до ситуації та використовувати її специфіку для досягнення власних комунікативних цілей;
- вміння переконувати співрозмовника в силі своїх аргументів;
- здатність правильно оцінювати співрозмовника як особистість і вибирати власну комунікативну стратегію залежно від цієї оцінки;
- здатність викликати у співрозмовника позитивне сприйняття власної особистості [7, с. 189].

Ще однією педагогічною умовою є міждисциплінарна інтеграція теоретичної та практичної підготовки студентів до професійної комунікації. Для реалізації даної педагогічної умови можна використати метод наставництва у навчанні.

Щоб інтегрувати теоретичну підготовку студентів до професійної комунікації у практичну, перед викладачем постає ряд завдань:

- продемонструвати ефективні навички побудови відносин, достатні для підтримки студентів у академічному і практичному середовищі навчання;
- виявити фактори, які впливають на те, як студенти інтегрують теоретичні професійно-комунікативні знання у практичне використання;
- забезпечити постійну конструктивну підтримку, щоб полегшити перехід від одного навчального середовища в інше;
- налагодити ефективні професійні та міжкафедральні робочі відносини, щоб підтримувати інтеграційне навчання студентів.

Ефективність такої інтеграції у навчальному процесі студентів залежить від системності та використання впродовж усього терміну навчання студентів, що приведе до засвоєння спеціальних комунікативних навичок у лікарській справі.

Завдяки реалізації такої педагогічної умови, як актуалізація досвіду професійної комунікації майбутніх лікарів під час проходження лікувальної практики, у студентів виникає бажання до саморозвитку і самовдосконалення. Так, використання методу групової роботи заохочує студентів застосовувати набутий досвід у практичній діяльності з пацієнтами у подальшій практиці. Групова робота студентів збагачує досвід взаємодії, сприяє формуванню вміння управляти поведінкою, вміло орієнтуватися в різноманітних і змінних умовах процесу комунікації, добирати найбільш доцільні комунікативні засоби, усвідомлювати й долати бар'єри комунікації, розподіляти обов'язки між учасниками групи; позитивно впливає на становлення відповідальності, дозволяє побачити себе як частину цілого [5, с. 105].

Реалізація педагогічних умов, спрямована на формування мотиваційно-ціннісного, когнітивного, дієвого, особистісно-розвивального компонентів, передбачає розробку структурованої фундаментальної моделі цього процесу. Під «моделлю» розуміють складну систему, узагальнений образ навчально-педагогічного процесу, що складається й наочно ілюструє певні взаємопов'язані елементи і блоки, де за допомогою спеціально організованої навчальної діяльності у студентів формується відповідна професійна компетентність. Модель у методології науки – це аналог (схема, знакова система, структура) певного фрагмента природної або соціальної дійсності, який служить для зберігання та розширення знань про оригінал, його властивості та структуру, для перетворення й управління ним [4, с. 23].

Модель підготовки майбутніх лікарів до професійної комунікації визначається як теоретичне узагальнення та схематичне відтворення фундаментальних складових процесу професійної підготовки майбутніх медичних працівників з огляду на заявлену мету (формування комунікативної компетентності у лікарській справі) та завдання (цілісний розвиток структурних компонентів моделі, злагоджене застосування педагогічних умов, методів, форм і засобів, принципів у підготовці студентів до професійної комунікації. Модель характеризується цілісністю, спрямованістю, що полягає в регулюванні діяльності відповідно до поставленої мети. Система педагогічної роботи у визначеному напрямі передбачає засвоєння студентами знань, умінь, навичок, якостей, відносин і досвіду організації комунікативної взаємодії у професійній діяльності.

Поряд із цим, реалізація вищезазначених педагогічних умов вищого медичного навчального закладу сприяє інтенсифікації навчального процесу, забезпечує становлення різнобічної особистості майбутнього фахівця, який володіє комунікативною компетентністю та необхідними особистісними якостями, що відповідають вимогам сучасного інформаційного суспільства. Вважаємо, що в умовах реалізації ступеневої освіти модель формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів повинна передбачати корегування організаційно-управлінської побудови, змісту освіти, функцій її структурних підрозділів.

Посилання:

1. *Волошанська, І. В.* Мотиваційний компонент у процесі вивчення іноземної мови / *І. В. Волошанська* // Зб. наук. праць Дрогобицького ДПУ. — 2011. — Вип. 96. — С. 45-52.

2. Манько, В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін / В. М. Манько // Спеціалізація особистості : зб. наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова. — К. : Логос, 2000. — Вип. 2. — С. 153-161.
3. Орбан-Лембрик, Л. Е. Психологія управління : навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. — 2-ге вид., доп. — К. : Академвидав, 2010. — 544 с.
4. Цюлюпа, С. Д. Педагогічні умови формування культури вільного часу студентів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.06 «Теорія і методика управління освітою» / С. Д. Цюлюпа. — К., 2004. — 20 с.
5. Chen, R. P. Moral imagination in simulation-based communication skills training / R. P. Chen // Nurse Ethics. — 2011. — № 18 (1). — P. 102-111.
6. Jackson, V. A. Teaching communication skills using role-play : an experience-based guide for educators / V. A. Jackson // Acad. Med. — 2011. — № 14 (6). — P. 775-780.
7. Wloszczak-Szubzda, A. Professional communication competences of physiotherapists-practice and educational perspectives / Anna Wloszczak-Szubzda // Ann Agric Environ Med. — 2013. — № 20 (1). — P. 189-194.

References (transliterated and translated):

1. Voloshanska, I. V. Motyvatsiinyi komponent u protsesi vyvchennia inozemnoi movy (Motivational component in the process of foreign language learning) // Collected Works of Drohobyt's State Pedagogical University, 2011. Issue 96. P. 45-52.
2. Manko, V. M. Dydaktychni umovy formuvannia u studentiv profesiino-piznavalnoho interesu do spetsialnykh dystsyplin (Didactic conditions of formation of students' professional and educational interest in special subjects) // Specialization of Personality : Collecte Works of M. Drahomanov National Pedagogical University. Kyiv, 2000. Issue 2. P. 153-161.
3. Orban-Lembryk, L. E. Psykholohiia upravlinnia : navch. posib. (Psychology of management : Tutorial). Kyiv, 2010. 544 p.
4. Tsiuliupa, S. D. Pedahohichni umovy formuvannia kultury vilnoho chasu studentiv : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.06 «Teoriia i metodyka upravlinnia osvitoiu» (Pedagogical conditions of formation of students' leisure culture : Author's abstract of Ph. D. Thesis in Pedagogy, specialty 13.00.06 «Theory and methods of education management» Kyiv, 2004. 20 p.
5. Chen, R. P. Moral imagination in simulation-based communication skills training // Nurse Ethics, 2011. No 18 (1). P. 102-111.
6. Jackson, V. A. Teaching communication skills using role-play : an experience-based guide for educators // Acad. Med., 2011. No 14 (6). P. 775-780.
7. Wloszczak-Szubzda, A. Professional communication competences of physiotherapists-practice and educational perspectives // Ann Agric Environ Med., 2013. No 20 (1). P. 189-194.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2016

И. Гуменная

**Педагогические условия и модель подготовки
будущих врачей к профессиональной коммуникации**

В статье на основе анализа научных работ рассмотрена сущность понятия «педагогические условия» и «модель». Определены и проанализированы педагогические условия подготовки будущих врачей к профессиональной коммуникации. Объект исследования – педагогические условия. В работе – определены педагогические условия для эффективной подготовки будущих врачей к профессиональной коммуникации. Обосновано, что педагогические условия коммуникативной подготовки студентов направлены на развитие умений и навыков в коммуникативной сфере и отражают готовность студента к будущей профессиональной деятельности. В результате анкетирования, тестирования, целенаправленного наблюдения выявлен низкий уровень коммуникативной компетентности студентов. Результаты исследования могут быть использованы в разработке специальных методик для формирования умений и навыков профессиональной коммуникации будущих врачей. Перспектива дальнейшего исследования заключается в определении инновационных форм, методов, средств обучения для эффективной подготовки будущих врачей к профессиональной коммуникации.

Ключевые слова: профессиональная коммуникация, педагогические условия, модель, будущие врачи.

I. Humenna

**Educational condition and model
of training professional communication of future doctors**

The article deals with the meaning of the phenomena «educational conditions», «model» on the basis of the analysis of scientific works. The basic characteristics of the educational conditions have been analyzed. The main tasks of higher medical education in the professional preparing of future doctors have been elucidated. Object of the study – educational conditions. Purpose of the study – determining of the pedagogical conditions for effective training of professional communication of future doctors. In the article has been elucidated that education conditions of communicative preparation of students aimed at developing skills in communicative sphere reflect the willingness of students to future career. The results of the article can be incorporated into the developing special techniques to form the skills of professional communication of future doctors.

Key words: professional communication, educational conditions, model, future doctors.

Рецензент – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник Л. А. Руденко